

5407

۱۶۶۸

۱
۱۶۷۲
۶/۵

بسم الله الرحمن الرحيم

www.Ketab.ir

سرشناسه:	مستر حمی؛ سید عیسی، ۱۳۵۸ -
عنوان و نام پدیدآور:	تفسیر آیات نجومی؛ با تأکید بر پاسخ به شبهات / سید عیسی مسترحمی؛ نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاهها، معاونت پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی.
مشخصات نشر:	قم: نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاهها، دفتر نشر معارف، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری:	۴۷۲ ص.
شابک:	978-600-441-175-2
بروست:	مجموعه آشنایی با منابع اسلامی؛ ۴۴
وضع:	فهرست نویسی: فیبا
موضوع:	شیعه قرن ۱۴
موضوع:	قرآن، تفسیرها و ردیه‌ها
موضوع:	نجوم در قرآن
شناسه افزوده:	نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاهها
شناسه افزوده:	دانشگاه معارف اسلامی، معاونت پژوهشی
شناسه افزوده:	نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاهها، دفتر نشر معارف
رده‌بندی کنگره:	۱۳۹۶ ت ۵۷۱۰۳/۶۰۰۵
رده‌بندی دیویی:	۲۹۷/۱۵۸
شماره کتاب‌شناسی ملی:	۵۰۸۳۱۰۷

استاد محترم و دانشجوی عزیز

خواهشمند است با ارائه دیدگاه‌های خود ما را در رفع نواقص و ارتقای کتاب یاری بخشید.

شماره تلفن گروه «قرآن و متون اسلامی»: ۰۲۵-۳۲۱۱۰۵۶۵

صندوق پستی: ۶۱۷۳-۳۷۱۵۵

پست الکترونیکی: tafsir@maaref.ac.ir

تفسیر آیات نجومی

با تأکید بر پاسخ به شبهات

حجت الاسلام دکتر سید عیسیٰ مسترحمی
استادیار جامعه المصطفیٰ العالمیه

آشنایی با منابع اسلامی

۴۴

پیر آیات نجرمی با تأکید بر پاسخ به شبهات

نویسنده: سید عیسی بنترحمی

نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها

معاونت پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی

حروفچین: اعظم یزدلی / ویراستار: امیرعباس

بازبین‌نهایی: سید سعید روحانی / طراحی جلد: سید علی

ناشر: دفتر نشر معارف / نوبت چاپ: اول، پاییز ۱۳۹۰

شمارگان: ۵۰۰ نسخه / قیمت: ۲۹۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸ - ۶۰۰ - ۴۴۱ - ۱۷۵ - ۲

کلیه حقوق محفوظ است

مراکز پخش:

مدیریت پخش دفتر نشر معارف، قم، خیابان شهدا، کوچه ۳۲، شماره ۳، تلفن و نمابر: ۳۷۷۴۰۰۰۴

■ قم: ۳۷۷۳۵۴۵۱ ■ قم (شعبه دوم): ۳۲۹۰۴۴۴۰ ■ تهران: ۸۸۹۱۱۲۱۲ ■ شیراز: ۷۱۳۲۳۴۴۶۱۴

■ یاسوج: ۹۱۰۷۷۵۵۱۸۵ ■ بیرجند: ۵۶۳۲۲۴۱۷۹ ■ ایلام: ۹۱۰۷۷۵۵۱۸۸ ■ گرگان: ۱۷۳۲۲۳۷۸۸۰

■ اصفهان: ۳۱۳۳۴۴۲۰۵۰۵ ■ کرمانشاه: ۸۳۳۷۲۳۸۴۱۱ ■ کرمان: ۳۴۳۲۲۳۱۴۶۶ ■ رشت: ۱۳۳۳۳۲۰۶۹۷

■ اهواز: ۹۱۰۷۷۵۵۱۶۴ ■ زنجان: ۲۴۳۳۳۶۴۴۲۵ و ۹۱۰۷۷۵۵۱۸۲ ■ بجنورد: ۵۸۳۲۲۱۲۲۸۳ ■ خرم‌آباد: ۹۱۰۷۷۵۵۱۷۴

■ اردبیل: ۴۵۳۳۲۶۰۳۱۴ ■ بندرعباس: ۷۶۳۶۱۷۵۵۷ ■ بوشهر: ۹۱۷۶۶۷۱۵۵۴ ■ قزوین: ۲۸۳۳۳۶۲۸۰۶

■ تبریز: ۴۱۳۳۳۶۸۷۳۱ ■ کرج: ۲۶۳۴۴۸۶۲۵۷ ■ شهرکرد: ۳۸۳۲۲۴۳۲۲۲ ■ مشهد: ۵۱۳۲۲۲۰۱۱۹

■ ساری: ۱۱۳۳۲۵۳۰۲۰ ■ ارومیه: ۴۴۳۲۳۵۴۵۲۲ ■ اراک: ۸۶۳۲۲۲۹۰۳۸

نشانی الکترونیکی: info@ketabroom.ir * پایگاه اینترنتی: www.ketabroom.ir

سخن آغازین

﴿إِنِّي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لآيَاتٍ لِأُولِي الْأَلْبَابِ﴾^۱

قطعا در آفرین آسمان ها و زمین، و پی در پی آمدن شب و روز، نشانه هایی برای خردمندان است.

آیات قرآن که نظم و حکمت خالق هستی را بر محور توحید حضرت حق فریاد می زند، هر فرزانه اندیشمندی را خاضعانه و خاشعانه به کیش و امی دارد و بر آسمانی بودن و حقانیت قرآن معترف می سازد. در این میان آیات نجومی قرآن کریم، نشانه هایی هستند که با حبان خرد و دیدگان بینا را به نظاره، تفکر و تعقل در آیات آفاقی فرامی خواند و از حقیقتی شگفتا پرده برمی دارد. آیات متعددی در قرآن به آفرینش آسمان و زمین، خورشید، ماه، ستارگان، سیارات، شهاب ها، برج های آسمانی، شب و روز، برافراشتن آسمان ها با ستون های غیر مرئی و ... پرداخته است و از پایان دهشت انگیز جهان خبر می دهد. آنگاه که «تَمُورُ السَّمَاءِ مَوْرًا»^۲ و «تَكُونُ السَّمَاءُ كَالْمُهْلِ»^۳ خورشید و ماه جمع می شوند و آسمان «كَتَبَ السَّجْدَ لِلْكُتُبِ»^۴ درهم می پیچد تا زمینه ساز وعده الهی «كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ»^۵ گردد و «أَيَّانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ»^۶ را پاسخ دهد.

در اهمیت تفسیر آیات نجومی همین بس که استخراج حکم الهی در مورد مختلف فقهی نظیر نماز آیات، استهلال، تعیین قبله و ... بر تفسیر صحیح آن آیات متوقف است. همین پرداختن به مباحث

۱. آل عمران (۳): ۱۹۰.

۲. طور: ۹.

۳. معارج (۵۲): ۸.

۴. قیامت (۷۵): ۹.

۵. انبیاء (۲۱): ۱۰۴.

۶. انبیاء (۲۱): ۱۰۴.

۷. قیامت (۷۵): ۶.

نجومی قرآن، دریچه‌ای است برای مطالعات علمی و پژوهش‌های تطبیقی قرآن و دیگر کتب آسمانی که امروزه جوامع علمی بدان نیاز مبرم دارند.

وجود روایات تفسیری فراوان درباره آیات نجومی در منابع روایی و تفاسیر اثری نیز از اهتمام معصومان علیهم‌السلام برای این مهم حکایت دارد.

علی‌رغم تلاش‌های وافر فرزندان و اندیشمندان در عرصه تفسیر آیات نجومی، دو چالش مهم بایستگی پژوهشی نو در این راستا را تأیید و تأکید می‌نماید: اولاً لغزش‌هایی ناخواسته و برخاسته از عدم کاربست مبانی و قواعد علمی؛ ثانیاً پیدایش شبهات تعارض قرآن با برخی یافته‌های دانش نجوم.

از این‌رو گروه پژوهشی قرآن و متون اسلامی دانشگاه معارف اسلامی با هدف ارائه تفسیر صحیح آیات نجومی و بیان چالش‌های مذکور و پاسخ به شبهات پدیدآمده، کتاب «بررسی آیات نجومی قرآن...» را که با تلاش حجت‌الاسلام دکتر سید سعید عیسی، مترجمی به‌خامه تحریر درآمده است، به جامعه علمی کشور به‌ویژه مخاطبان دانشگاهی تقدیم می‌نماید.

نگارنده که از دانش‌آموختگان مقطع دکترا دانشگاه معارف اسلامی و عضو هیئت علمی جامعه المصطفی‌العالمیه است، مباحث کتاب را در چهار بخش کلیات، کیهان‌شناسی از منظر قرآن و نقد شبهات، اختر فیزیک از منظر قرآن و نقد شبهات، مبانی از منظر قرآن و نقد شبهات سامان داده است.

معاونت پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی، ضمن تشکر از نویسندگان ارجمند و ارزیاب گرامی، حجت‌الاسلام علی زمانی قمشه‌ای، همچنین مدیر محترم گروه قرآن و متون اسلامی حجت‌الاسلام دکتر محمد هادی منصوری و کارشناس گروه حجت‌الاسلام علی سرمدی و نیز مدیر محترم امور پژوهشی آقای سید سعید روحانی و سایر همکارانی که در ویراستاری، تایپ و صفحه‌آرایی زحماتی را متقبل شده‌اند، میدوار است صاحب‌نظران و دانشجویان گرامی با ارائه پیشنهادهای سازنده خود، به ارتقای اعتبار و فرهنگ قرآنی کشور، بیش‌ازپیش یاری رسانند.

معاونت پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی

فهرست مطالب

۲۱	مقدمه
----	-------

بخش اول: کلیات

(۸۴ - ۱۹)

۲۱	بیان مسئله
۲۱	پیشینه تحقیق
۲۵	فصل اول: مفهوم‌شناسی
۲۵	الف) تفسیر
۲۵	یک. تفسیر در لغت
۲۶	دو. تفسیر در اصطلاح
۲۸	ب) علم
۲۸	یک. علم در لغت
۲۸	دو. علم در اصطلاح
۳۰	ج) تفسیر علمی
۳۳	د) نجوم
۳۳	یک. نجوم در لغت
۳۱	دو. نجوم در اصطلاح
۳۴	ه) شبهه
۳۴	یک. شبهه در لغت
۳۴	دو. شبهه در اصطلاح
۳۶	و) تعارض
۳۶	یک. تعارض در لغت

۳۶.....	دو. تعارض در اصطلاح.....
۳۷.....	سه. شرایط تعارض.....
۳۹.....	فصل دوم: تفسیر علمی.....
۳۹.....	الف) تاریخچه تفسیر علمی.....
۴۰.....	ب) یابی تفاسیر علمی در تفاسیر شیعه.....
۴۱.....	ج) ردیابی تفسیر علمی در تفاسیر اهل سنت.....
۴۳.....	د) گسترش تفسیر علمی.....
۴۴.....	ه) گونه‌های تفسیر علمی.....
۴۴.....	یک. استخراج همه کرم از قرآن کریم.....
۴۴.....	دو. تحمیل رتبه‌بندی فرضیه‌ها بر قرآن.....
۴۵.....	سه. استخدام علوم برای فهم بهتر قرآن.....
۴۵.....	چهار. نظریه‌پردازی و جهت‌دهی علوم.....
۴۶.....	و) اهداف طرح مباحث علمی در قرآن.....
۴۷.....	یک. هموارشدن راه خداشناسی.....
۴۸.....	دو. اثبات معاد و امکان تحقق آن.....
۴۹.....	سه. اثبات هدفمندی طبیعت.....
۴۹.....	چهار. بیان نظم و اتقان طبیعت.....
۵۰.....	پنج. تحریک حس کنجکاوی بشر.....
۵۱.....	شش. اثبات اعجاز و وحیانی بودن قرآن.....
۵۳.....	فصل سوم: دانش نجوم.....
۵۳.....	الف) مسائل و شاخه‌های دانش نجوم.....
۵۴.....	ب) تاریخچه دانش نجوم.....
۵۷.....	ج) دوره‌های دانش نجوم.....
۵۹.....	فصل چهارم: تفسیر نجومی قرآن.....
۶۰.....	الف) نگاهی گذرا به نجوم در قرآن.....
۶۱.....	ب) اهداف تفسیر نجومی.....
۶۱.....	ج) اهمیت و ضرورت تفسیر نجومی قرآن.....
۶۱.....	یک. وجود تعبیر دقیق نجومی.....
۶۱.....	دو. حل تعارضات ظاهری قرآن و نجوم.....
۶۲.....	سه. اثبات اعجاز نجومی قرآن.....
۶۲.....	چهار. وجود روایات تفسیری نجومی.....

۶۲	پنج. ارتباط تنگاتنگ دانش فقه و نجوم
۶۳	شش. نام‌گذاری سوره‌ها با عناوین نجومی
۶۳	هفت. زمینه‌سازی برای مقایسه تطبیقی مباحث علمی قرآن با دیگر کتب مقدس
۶۴	(د) روش‌شناسی و ویژگی‌های تفسیر نجومی
۶۵	هـ) معیارها و قواعد حاکم بر تفسیر نجومی
۶۵	یک. معیارهای عام تفسیری
۶۵	دو. معیارهای خاص تفسیر نجومی
۶۷	فصل پنجم: آسیب‌شناسی تفسیرهای نجومی قرآن
۶۸	(الف) آسیب‌های مبنایی
۶۸	یک. طرح مبانی نجومی قرآن به‌عنوان بازتاب فرهنگ زمانه
۶۹	دو. تفسیر سیدکرم‌کوران از گذشتگان در مخالفت با تفسیر علمی
۷۰	سه. افراط در تفسیر آیات علمی
۷۱	چهار. واکنش‌های انتقادی و مخالفت با تفسیر نجومی
۷۱	پنج. علم‌زدگی
۷۲	(ب) آسیب‌های روشی
۷۲	یک. تحمیل دیدگاه‌های شخصی
۷۲	دو. استناد به فرضیات ظنی نجومی
۷۳	سه. طرح‌گسترده مباحث علمی غیرمرتبط با آیه
۷۴	چهار. عدم توجه به سیاق آیات
۷۴	پنج. فراموش شدن هدف اصلی قرآن
۷۵	شش. آسیب مراجعه نکردن به روایات
۷۶	هفت. استناد به روایات اسرائیلی
۷۷	هشت. عدم توجه به ساختار ادبی آیه
۷۷	نه. عدم توجه به راهکارهای حل تعارضات ظاهری قرآن و نجوم
۷۸	(ج) آسیب‌های محتوایی
۷۸	یک. مخالفت ظاهر آیه با گزاره علمی مورد استناد
۷۹	دو. عدم مطابقت معانی واژگان آیه با نکته علمی
۷۹	سه. ادعاهای سست در مورد اعجاز نجومی
۸۰	چهار. تأویلات ناپجا
۸۰	پنج. التقاط و تفسیر مادی آیات برای انکار ابعاد ماورایی
۸۲	جمع‌بندی
۸۲	خلاصه بخش اول

بخش دوم: کیهان‌شناسی از منظر قرآن و نقد شبهات

(۸۵-۱۶۸)

۸۷	 مقدمه
۸۹	 فصل اول: منشأ و پیدایش جهان از نظر ارسطو
۹۰	 الف) پیدایش جهان از منظر کیهان‌شناسی
۹۴	 ب) پیدایش زمین از منظر علم
۹۵	 ج) پیدایش جهان از منظر قرآن
۹۵	 یک. خلقت جهان
۹۷	 دو. ساختار بنای آسمان
۹۹	 سه. برافراشته شدن آسمان
۱۰۰	 چهار. ابداع جهان
۱۰۱	 ۵. شکافتن و ظهور هستی
۱۰۷	 فصل دوم: عناصر اولیه خلقت جهان
۱۰۷	 الف) عناصر اولیه جهان از منظر دانش قدیم
۱۰۹	 ب) عناصر اولیه از منظر دانش جدید
۱۱۱	 ج) مواد اولیه از منظر قرآن
۱۱۹	 فصل سوم: دوران‌های آفرینش
۱۱۹	 الف) دوران‌های آفرینش از منظر علم
۱۲۱	 ب) دوران‌های آفرینش از منظر قرآن کریم
۱۲۱	 اولین دوره: ماء
۱۲۱	 دومین دوره: رقی و رقی
۱۲۷	 سومین دوره: دخان
۱۲۸	 چهارمین دوره: آفرینش اصل آسمان و زمین
۱۳۲	 پنجمین دوره: دحو الأرض
۱۳۲	 ششمین دوره: هفت آسمان
۱۴۲	 هفتمین دوره: توسعه آسمان‌ها (گسترش جهان)
۱۶۸	 خلاصه بخش دوم

بخش سوم: اخترفیزیک از منظر قرآن و نقد شبهات

(۳۷۲-۱۶۹)

۱۷۱	 فصل اول: فیزیک آسمان
۱۷۱	 الف) مفهوم‌شناسی سماء

۱۷۱.....	یک. مفهوم و کاربرد سماء در لغت
۱۷۲.....	دو. مفهوم و کاربردهای سماء در قرآن
۱۷۴.....	سه. بررسی و نقد
۱۷۵.....	ب) نگاهی گذرا به آسمان از منظر قرآن
۱۷۸.....	یک. ویژگی‌های آسمان معنوی از نگاه قرآن
۱۸۳.....	دو. ویژگی‌های آسمان مادی از منظر قرآن
۲۳۱.....	عمل دوم: یک زمین
۲۳۱.....	الف) مفهوم‌شناسی «ارض»
۲۳۱.....	یک. مفهوم و کاربرد ارض در لغت
۲۳۲.....	دو. مفهوم و کاربردهای ارض در قرآن
۲۳۴.....	ب) نگاهی گذرا به زمین از منظر قرآن
۲۳۷.....	ج) ویژگی‌های زمین از منظر قرآن
۲۳۷.....	یک. دارای شکاف
۲۴۱.....	دو. قرار و محل استقرار انسان‌ها
۲۴۳.....	سه. فراگیری زمین
۲۴۴.....	چهار. کشیدن زمین
۲۴۸.....	د) شکل زمین
۲۴۸.....	یک. سیر تطور مباحث علمی شکل زمین
۲۴۹.....	دو. دلایل کرویت زمین
۲۵۰.....	سه. قرآن و شکل زمین
۲۶۹.....	چهار. چالش قرآن و نجوم: تعابیر قرآنی «دحو» و «طحو»، دال بر تخت بودن زمین
۲۷۰.....	پنج. چالش قرآن و نجوم: مسطح و غیرکروی بودن زمین از منظر قرآن
۲۷۱.....	فصل سوم: فیزیک خورشید
۲۷۱.....	الف) مفهوم‌شناسی «شمس»
۲۷۲.....	ب) پیشینه توجه به خورشید
۲۷۴.....	ج) خورشید از منظر دانش نجوم
۲۷۵.....	یک. تولد خورشید
۲۷۶.....	دو. مرگ خورشید
۲۷۶.....	د) نگاهی گذرا به خورشید از منظر قرآن
۲۷۷.....	ه) ویژگی‌های خورشید از منظر قرآن
۲۷۷.....	یک. مخلوق بودن
۲۷۸.....	دو. نشانه بودن

۲۷۹.....	سه. اندازه خورشید.....
۲۷۹.....	چهار. وسیله حساب.....
۲۸۶.....	پنج. مسخر بودن.....
۲۸۹.....	شش. نور خورشید و ماه.....
۲۹۵.....	هفت. سایه.....
۲۹۷.....	هشت. سجده بر خورشید و سجده خورشید.....
۳۰۱.....	نه. خورشید در بهشت.....
۳۰۳.....	فصل چهارم: فیزیک ماه.....
۳۰۳.....	الف) مفهوم شناسی «مر».....
۳۰۴.....	ب) پیشینه توجه به ماه.....
۳۰۵.....	ج) کره ماه از منظر دانش نجوم.....
۳۰۶.....	د) نگاهی گذرا به ماه از منظر آ.....
۳۰۷.....	ه) ویژگی های ماه از منظر قرآن.....
۳۰۷.....	یک. دارای منازل.....
۳۰۹.....	دو. دارای نور.....
۳۱۱.....	سه. مسخر بودن.....
۳۱۱.....	چهار. سجده ماه و سجده بر ماه.....
۳۱۲.....	پنج. شکل ماه.....
۳۱۴.....	شش. انشفاق ماه.....
۳۱۸.....	هفت. نشانه بودن.....
۳۱۸.....	هشت. هلال.....
۳۲۵.....	فصل پنجم: فیزیک ستارگان و سیارات.....
۳۲۵.....	الف) مفهوم شناسی.....
۳۲.....	یک. نجم.....
۳۲۶.....	دو. کوکب.....
۳۲۶.....	ب) ستارگان و سیارات از منظر دانش نجوم.....
۳۲۷.....	ج) نگاهی گذرا به ستارگان و سیارات از منظر قرآن.....
۳۲۸.....	د) ویژگی های ستارگان و سیارات از منظر قرآن کریم.....
۳۲۸.....	یک. عدم شایستگی برای پرستیده شدن.....
۳۳۱.....	دو. هدایت گری.....
۳۳۴.....	سه. نشانه بودن.....
۳۳۴.....	چهار. مسخر بودن.....

۳۳۶	پنج. ساجد بودن
۳۳۶	شش. محفوظ بودن و محافظت کردن
۳۳۸	هفت. پیشگویی به وسیله ستارگان
۳۴۴	هشت. دارای جایگاه
۳۴۶	هـ. ستارگان و سیارات نام بُردار در قرآن
۳۴۸	و. ستارگان کوبنده و سوراخ‌کننده
۳۵۲	ز. ستارگان پنهان‌شونده
۳۵۲	ح. مفهوم‌شناسی
۳۵۳	دو. دیدگاه‌های تفسیری
۳۵۴	ج. باله‌دانش از منظر فلسفی نجوم
۳۵۵	ط. سیاه‌باله‌ها از منظر مدعیان
۳۵۷	فصل ششم: فیزیک شهاب
۳۵۷	الف) مفهوم‌شناسی
۳۵۷	ب) شهاب از منظر دانش
۳۵۸	ج) نگاهی گذرا به شهاب از منظر قرآن
۳۵۹	د) شهاب از منظر قرآن کریم
۳۶۰	یک. دیدگاه‌های تفسیری
۳۶۲	دو. بررسی و نقد
۳۶۲	سه. چالش قرآن و نجوم در حوزه شهاب
۳۶۵	فصل هفتم: نیروهای بنیادین
۳۶۵	الف) مفهوم‌شناسی
۳۶۶	ب) اسرار علمی جاذبه عمومی
۳۶۷	ج) دیدگاه‌های تفسیری
۳۷۰	د) بررسی و نقد
۳۷۱	هـ. چالش قرآن و نجوم در موضوع برافراشتن آسمان
۳۷۱	خلاصه بخش سوم

بخش چهارم: هیئت از منظر قرآن و نقد شبهات

(۴۵۲-۳۷۳)

۳۷۵	فصل اول: حرکت در آسمان
۳۷۵	الف) مفهوم‌شناسی حرکت
۳۷۷	ب) نگاهی گذرا به حرکت از منظر قرآن کریم

۳۷۸	(ج) صعود در آسمان
۳۷۸	(د) حرکت کهکشان‌ها و گسترش آسمان
۳۷۸	(ه) بازگشت آسمان
۳۷۹	(و) حرکت در مسیری خمیده
۳۸۰	۱. ک. مفهوم شناسی
۳۸۰	دو. د. نگاه‌های تفسیری
۳۸۲	۳. بررسی و نقد
۳۸۳	فصل دوم: حرکت زمین
۳۸۳	(الف) سیر تطور مباحث علمی حرکت زمین
۳۸۴	(ب) مخالفان نظریه زمین‌محور
۳۸۴	یک. نظر دانشمندان دوره باستان
۳۸۵	دو. نظر دانشمندان اسلامی
۳۸۷	سه. نظر دانشمندان غربی پس از رنسانس
۳۸۷	(ج) حرکات زمین از منظر علم
۳۸۷	یک. حرکت انتقالی
۳۸۸	دو. حرکت وضعی
۳۸۹	سه. رقص محوری
۳۹۰	چهار. سایر حرکات
۳۹۰	(د) حرکت زمین از منظر قرآن کریم
۳۹۰	یک. حرکتی همچون حرکت ابر
۳۹۳	دو. کوه‌هایی همچون میخ
۳۹۵	سه. غلطانیدن زمین (دحو الأرض)
۳۹۷	چهار. مرکبی راهوار
۳۹۷	پنج. بستری گهواره‌وار
۴۰۲	شش. پوشاندن روز بر تن شب
۴۰۳	هفت. بیچیده شدن شب و روز بر همدیگر
۴۰۴	هشت. برگردن شب از روز
۴۰۵	نه. شیرجه زمین (کفات)
۴۰۸	ده. جرمی شناور
۴۱۰	یازده. ورود شب و روز بر همدیگر
۴۱۱	دوازده. کشیده شدن سایه

۴۱۳	سیزده. شب و روز دائمی
۴۱۵	هـ) چالش قرآن و نجوم در عدم تصریح به حرکت زمین
۴۱۷	فصل سوم: حرکت خورشید و ماه
۴۱۷	الف) حرکت خورشید و ماه از منظر دانش نجوم
۴۱۸	یک. حرکت وضعی خورشید
۴۱۸	دو. حرکت خورشید و دیگر ستارگان به دور مرکز کهکشان
۴۱۹	سه. حرکت ماه
۴۲۰	ب) حرکت خورشید و ماه از منظر قرآن کریم
۴۲۰	یک. تعابیر قرآنی مشترک درباره حرکت خورشید و ماه
۴۳۴	دو. تعابیر خاص درباره حرکت خورشید
۴۴۱	سه. تعابیر خاص درباره حرکت ماه
۴۴۵	فصل چهارم: حرکت ستارگان و دیگر اجرام آسمانی
۴۴۵	الف) حرکات ستارگان از منظر دانش نجوم
۴۴۶	یک. سرعت شعاعی
۴۴۶	دو. سرعت ظلی
۴۴۶	سه. سرعت ستارگان در فضا
۴۴۶	ب) حرکت ستارگان و دیگر اجرام آسمانی در قرآن
۴۴۶	یک. اُفول سیاره
۴۴۷	دو. فرود آمدن ستاره
۴۴۸	سه. محل افتادن و قرار گرفتن ستارگان
۴۴۸	چهار. بازگشت کنندگان پنهان شونده
۴۵۰	خلاصه بخش چهارم

مقدمه

خدای متعال برای آراستن طریق و رسانیدن انسان به کمال مقصود، موضوعات و مسائل گوناگونی را در قرآن کریم بیان کرده و از بعضی برای مختلفی برای این هدف استفاده کرده است. گاهی از قصه و داستان بهره برده و گاهی برهان و استدلالی عقاید اقامه کرده و زمانی با اشاره یا تصریح به نکته‌ای علمی پرداخته و در برخی موارد، با تهییج و تشویق و تذکر، فطرت بشر را برای حرکت به سوی کمال، برانگیخته است. مباحث جهان‌شناسی و به‌طور خاص نجومی از جمله مباحثی است که در قرآن کریم به‌طور ویژه مورد توجه قرار گرفته است.

قرآن کریم به صراحت ۳۱۰ مرتبه از انسان به حساب آورده است؛ ۳۰۰ بار از روز و ۱۰۰ بار از شب، ۳۰ بار از خورشید و نزدیک به همین تعداد از ماه و ستارگان و مباحث نجومی نام برده است؛ و اگر موارد غیر مصرح را به آن اضافه کنیم، این ارقام به چند برابر فزونی می‌یابد. علاوه بر بسامد فراوان آیات نجومی، وجود قسم‌های متعدد به پدیده‌ها و موضوعات نجومی شاهد دیگر بر غنایت ویژه قرآن کریم به مسائل نجومی است.

قرآن در آیات بسیاری از آفرینش جهان مادی، خورشید، زمین، ماه و حرکت آنها و حرکت ستارگان و سیارات، شهاب‌ها، شب و روز و بسیاری دیگر از موضوعات نجومی سخن گفته است. برآنها به‌عنوان نشانه‌هایی برای شناخت خدا یاد می‌کند.

در طول تاریخ، مفسران بزرگوار با استفاده از روش‌های گوناگونی، به تبیین این آیات، پرداخته‌اند. روش تفسیر علمی از جمله روش‌های تفسیری است که پیشینه‌ای بس دیرینه دارد. این روش تفسیری همچون دیگر روش‌های در طول تاریخ تطور داشته و فراز و فرودهایی را پشت سر گذارده است.

در دوره‌ای، برخی بر مبنای وجود همه علوم در قرآن کریم، به استخراج جزئیات علوم از این کتاب آسمانی همت گماردند و یا به تطبیق یا تحمیل گزاره‌های علمی بر آیات قرآن کریم اقدام کردند که به حق، مخالفت‌هایی را به دنبال داشت. در دوران بعدی و به دنبال آسیب‌شناسی مطالعات قبلی در حوزه تفسیر

علمی، دوره‌ای نو، شکوفا شد که در آن، علم اطمینان‌آور به استخدام درآمد تا در کنار دیگر قرائن، مفسر را برای درک بهتر مراد الهی از قرآن کریم یاری رساند و پرده از برخی ظرایف و دقایق آیات کنارزند. این شیوه از تفسیر بر این مبنا استوار است که قرآن کریم در راستای هدایت، از گونه‌های متنوعی از زبان استفاده کرده و خدوند متعال در آیات هستی‌شناسانه، با زبان حقیقت و حکایت از واقع سخن گفته و این مجموعه از آیات، ناظر به همین جهان مادی است؛ بنابراین بسیاری از گزاره‌های علمی قرآن کریم، همچون مراحل افرینش جهان هستی، گسترش آسمان‌ها و یا وجود حیات فرازمینی، قابلیت تأیید و تفسیر علمی را دارا هستند. روشن است که روش تفسیر علمی همچون دیگر روش‌ها، ضوابط و معیارهای خاص خویش را دارد که در صورت عام رعایت آن، مفسر را در ورطه تفسیر به رأی می‌افکند.

متن اصلی کتاب پیشین، برگرفته از رساله دکتری اینجانب در دانشگاه معارف اسلامی قم است که تلاش دارد با رعایت ضوابط و معیارها، تفسیر علمی، گامی در فهم بهتر آیات نجومی قرآن بردارد و به شبهاتی که در این زمینه مطرح شده، یا ممکن است طرح آن وجود داشته، پاسخ دهد.

در پایان قدردان زحمات معاون محترم پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی حجت الاسلام دکتر حسین ارجینی هستم و از مدیر گروه پژوهشی قرآن و متون اسلامی حجت الاسلام دکتر محمد هادی منصوری و سایر همکاران که در به ثمر رسیدن اثر تلاش وافر کردند، تشکر می‌نمایم. از استاد محترم جناب حجت الاسلام دکتر محمدعلی رضایی اصفهانی که بدون راهنمایی ایشان این اثر به انجام نمی‌رسید، تشکری ویژه دارم و سپاسگزار استادان محترم دکتر مهدی گلشنی و دکتر سید حسین امیدیانی هستم که مرا از مشاوره خویش بهره‌مند ساختند. باشد که همه این زحمات مرضی خدای متعال و در رد بنایت آن کریم و معصومان علیهم السلام قرار گیرد.

﴿الحمد لله رب العالمین﴾

سید عیسی مسترحمی